
Наука та інноваційний розвиток економіки і суспільства

О.С. Чмир, Ю.Ф. Шкворець, І.Ю. Єгоров

Державно-приватне партнерство у науково-технічній та інноваційній сфері: теоретичні засади і практичні проблеми впровадження в Україні

У статті розглядаються зміст та форми державно-приватного партнерства у науково-технічній та інноваційній сфері (ДППНТІС), досвід його застосування в країнах Європи та США, визначено перспективи впровадження ДППНТІС в Україні.

Державно-приватне партнерство (ДПП) набуло в останні роки поширення в економіках розвинених країн. Воно охоплює майже всі галузі економічної діяльності, включаючи науково-технічну та інноваційну сферу.

У той же час слід зазначити, ДПП у науково-технічній та інноваційній сфері (ДППНТІС) почало розвиватися відносно недавно. Тому залишаються недостатньо вивченими його особливості, моделі, організаційні форми і набутий практичний досвід. Хоча окремі елементи ДППНТІС привертала увагу ще класиків економічної науки. Наприклад, у вісімнадцятому сторіччі Адам Сміт пропонував забезпечити передачу технологій, які належали державі, приватним особам, що, на його думку, дозволило б більш ефективно використовувати капітал і, як наслідок, підвищити податкові надходження [1].

Ефективна взаємодія в рамках національної інноваційної системи органів державного управління, наукових установ та бізнесових структур є суттєвим чинником створення науково-технологічних переваг країни в умовах глобаліза-

ції. Наразі в Україні процес формування інституту ДПП у цілому знаходиться на початковій стадії, стикаючись із низкою невирішених проблем, тому подальші дослідження в цьому напрямі є вельми актуальними як у практичному, так і в теоретичному аспектах.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питанням становлення державно-приватного партнерства, у тому числі в науково-технічній та інноваційній сфері, присвячені праці зарубіжних й вітчизняних дослідників, які будуть розглянуті нижче.

Однак далеко не всі аспекти організації ДППНТІС, зокрема, щодо класифікації видів (моделей), організаційно-правових форм застосування ДППНТІС, інструментів його державної підтримки є достатньо вивченими та обґрунтованими.

Метою статті є дослідження змісту та форм державно-приватного партнерства у науково-технічній та інноваційній сфері і розроблення рекомендацій щодо його розвитку в Україні.

В останні десятиріччя ДПП поступово стає все більш популярною в світі

формою реалізації НДДКР та інноваційних проектів. Воно, на думку зарубіжних експертів [2], є одним з найбільш ефективних механізмів, які усувають існуючі «розриви» у національних інноваційних системах. Це дозволяє комерціалізувати технології і виходити з інноваційною продукцією на внутрішній або світовий ринок. У рамках ДПП реалізується також взаємодія державного і приватного секторів з метою отримання результатів НДДКР, які в разі отримання патентів перетворюються на інтелектуальну власність. Обґрунтування концептуальних підходів до формування і розвитку ДППНТІС потребує чіткого визначення партнерства, основних його завдань, мотивації партнерів, видів (моделей), організаційно-правових форм застосування ДППНТІС та інструментів його державної підтримки.

При дослідженні цих питань заслуговує на увагу точка зору Г.А. Чередниченко про необхідність розгляду ДПП як організаційної форми господарського життя, певної категорії, яка має різні сутнісні характеристики в залежності від застосованого до її аналізу інструментарію. Зокрема, згідно із висновком згаданого вище дослідника, з точки зору кейнсіанської теорії, ДПП – це «організаційна форма, що забезпечує спільне використання державних і приватних інвестицій для вирішення соціально значущих проблем, які стосуються створення і ефективного функціонування об'єктів інфраструктури, нових робочих місць, отримання позитивних мультиплікаційних ефектів у напрямку зростання обсягів національної економіки і добробуту громадян» [3].

З точки зору представників неінституціональної теорії, державно-приватне партнерство можна було б визначити як інститут економіки змішаного типу, що завдяки встановленим формальним і не-

формальним правилам регулює спільну діяльність суб'єктів економічних відносин, узгоджує їхні інтереси, знижує ризики і трансакційні витрати, які пов'язані з цією діяльністю. Зокрема, відомий американський вчений Г. Іцковіц, обґрунтовуючи теорію «потрійної спіралі» з метою досягнення ефективної взаємодії основних складових національної інноваційної системи, акцентує увагу на дослідженні питань формування нового інституціонального середовища як передумови мотивації приватного сектору до участі у державно-приватному партнерстві [4].

На нашу думку, інституційний підхід, включаючи офіційно закріплені і неформальні «правила гри», повинен відігравати провідну роль при розгляді проблем партнерства, оскільки, для того, щоб воно було ефективним, необхідні чіткі законодавчо встановлені норми стосовно зобов'язань, взаємодії його учасників, механізмів розв'язання можливих конфліктів інтересів, а також неформальні правила, серед яких інституціоналізм виділяє такі категорії як «довіра», «соціальний капітал» тощо.

Виходячи з інституційного і кейнсіанського підходів, найбільш адекватним визначенням ДПП у цілому, на нашу думку, є наведене В.Г. Варнавським: «Державно-приватне партнерство – це інституційний і організаційний альянс між державою і бізнесом в цілях реалізації суспільно значущих проектів і програм у широкому спектрі галузей промисловості і НДДКР, аж до сфери послуг» [5].

Щодо науково-технічної та інноваційної сфери, то тут теж немає єдності у визначеннях. Так, І.С. Нейкова ДПП в інноваційній сфері представляє «як систему рівноправних відносин державного і приватного секторів економіки, що має особливий комплекс економічних, соціальних, правових, політичних, організаційних, управлінських і інших

взаємозв'язків, взаємин і умов, спрямованих на максимально ефективне використання наявних ресурсів і їх джерел для інноваційного розвитку країни і її суб'єктів» [6].

Російські фахівці [7] визначають ДППНТІС як сукупність організаційно-правових відносин і дій держави та приватного бізнесу, спрямованих на досягнення загальних цілей інноваційної політики країни, які є основоположними для побудови інноваційної економіки. В іншій роботі стверджується, що суть ДПП в інноваційній сфері полягає в узгодженні інтересів держави і бізнесу, а також координації їх дій у процесі доведення наукових результатів до інновацій. Воно виникає як формалізована кооперація державних і приватних структур, спеціально створених для досягнення певних цілей [8]. Як відмічає В.В. Кнаус, ДППНТІС може позиціонуватись як взаємовідносини між органами державної або муніципальної влади та господарюючими суб'єктами, що складаються з приводу розвитку інноваційного потенціалу території [9].

Варто відзначити, що Комітет ОЕСР з науково-технологічної політики визначив ДПП в інноваційних процесах як «будь-які офіційні відносини або домовленості на фіксований/необмежений період часу між державними і приватними учасниками, у якому обидві сторони взаємодіють у процесі ухвалення рішення і співінвестують обмежені ресурси, такі як гроші, персонал, устаткування і інформацію для досягнення конкретних цілей у визначеній сфері науки, технологій та інновацій» [10,11]. Взаємовідносини сторін ДПП повинні бути зафіксовані в офіційних документах (договорах, програмах тощо), носити партнерський, тобто рівноправний характер [12].

Підсумовуючи наведений вище короткий огляд визначень ДППНТІС, вважаємо, що найбільш адекватно його

сутність визначено О. Сімсон, яка, доповнюючи з правових позицій визначення ОЕСР, трактує його як «офіційно закріплені на інституціональній або договірній основі відносини між державою та іншими суб'єктами публічного права (публічним партнером) і суб'єктами підприємницької діяльності (приватним партнером) на фіксований або необмежений період часу, в яких обидві сторони взаємодіють і співінвестують фінансові, майнові та інтелектуальні ресурси для досягнення конкретних цілей щодо здійснення інноваційної діяльності або її організації» [13].

Виходячи зі світового досвіду взаємодії держави і приватного сектору щодо розвитку науково-технічної та інноваційної сфери, а також із загальних принципів здійснення ДПП, можна окреслити основні принципи, на яких повинні бути засновані сучасні форми ДППНТІС:

- рівність перед законом державних та приватних партнерів;
- забезпечення державою стабільних умов виконання договорів про ДППНТІС;
- державні гарантії дотримання майнових та інших прав та інтересів приватного партнера, надані йому згідно з діючим законодавством;
- незмінність цільового призначення та форми власності об'єкту державно-приватного партнерства;
- економічна рівноправність та відповідальність, коли всі учасники ДППНТІС мають рівні права у визначенні варіантів ефективного досягнення цілей і вирішення завдань і повинні нести повну відповідальність за прийняті на себе зобов'язання;
- визначення приватного партнера виключно на конкурсних засадах;
- справедливий розподіл між державним та приватним партнерами

ризиків, відповідальності та винагород (відшкодувань), пов'язаних з виконанням договорів, укладених у рамках ДППНТІС;

- всебічне врахування інтересів усіх учасників проекту (принцип демократичності) при пріоритетності державних інтересів;
- залучення бюджетного фінансування як каталізатора інноваційних процесів для бізнесу;
- співфінансування інноваційних проектів з боку держави при збереженні управління проектами в руках бізнесу або спеціалізованих організацій;
- інформаційна кооперація;
- єдність освітнього, наукового та виробничого процесів [14–16].

Мета ДППНТІС полягає в об'єднанні досвіду та умінь державних і приватних партнерів для досягнення вагомих науково-технічних результатів, широкого та ефективного впровадження інновацій, отримання високих соціально-економічних і фінансових результатів з максимальною взаємною вигодою [17].

Виходячи з мети та світового досвіду взаємодії держави і приватного сектору щодо розвитку науково-технічної та інноваційної сфери, основними завданнями ДППНТІ повинні бути:

- створення нових наукомістких фірм і підтримка малих і середніх інноваційних підприємств, заохочення формування державними організаціями start up і spin off компаній;
- розробка проривних технологій для державних потреб;
- відбір і фінансування на паритетних засадах науково-технічних та інноваційних програм і проектів, що мають важливе значення для національної економіки;
- залучення інвестицій для розвитку інноваційної інфраструктури;

- залучення до економічного обігу і комерціалізації результатів досліджень і розробок, отриманих з використанням коштів державного бюджету;
- інвестування в технічне переозброєння підприємств, оновлення парку обладнання, оптимізацію технологічних процесів;
- підвищення рівня довіри суб'єктів інноваційної діяльності до органів державної влади та місцевого самоврядування;
- зниження ризиків суб'єктів інноваційної діяльності завдяки їх розподілу між публічним і приватним партнером;
- сприяння інтеграції науки, бізнесу та освіти;
- розвиток інноваційних регіональних кластерів, у межах яких можливе ефективне співробітництво між державними й приватними структурами, малим і середнім бізнесом;
- доведення результатів наукової діяльності, отриманих у державному секторі, до ринку;
- міжнародне співробітництво щодо створення партнерств з іноземними учасниками.

ДППНТІ створюються також з метою допомоги у захисті інтелектуальної власності (субсидування патентування, надання допомоги в захисті за кордоном), створення інноваційних бізнес-інкубаторів, використання державних лабораторій в інтересах приватних компаній.

Мотивація участі у партнерстві приватного сектору економіки, як правило, обумовлена можливостями отримання більш високого прибутку і новими стимулами для розвитку інноваційного бізнесу. Проте бізнесмени, що стратегічно мислять, вибудовують свої пріоритети не просто під розмір прибутків, а в інтересах стійкого отримання доходів від проектів.

Разом з тим, приватні компанії можуть приєднатися до ДПП, зокрема, з метою забезпечення доступу до бюджетного фінансування, результатів досліджень і розробок державних НДІ і ВНЗ, інноваційної інфраструктури державного сектору, а також до інформації та унікального устаткування

Участь у ДППНТІС стимулює проведення приватними компаніями активних досліджень і розробок, інакше фірма виявиться нездатною сприйняти технології, які готові їй передати дослідницькі лабораторії [18].

Однак найбільш цінним для бізнесу при партнерстві з державою є право на здійснення ініційованого державними органами того чи іншого науково-технічного або інноваційного проекту, по суті, гарантія держави на його монопольну реалізацію з освоєнням виділених на нього ресурсів на засадах співфінансування. Водночас, надаючи приватному власнику адміністративні та матеріальні ресурси, держава отримує безумовне право на втручання в його підприємницьку діяльність: тарифне і цінове регулювання, нецінові обмеження [19].

Держава в проектах партнерства має правомочності власника, можливість встановлення податкових та інших пільг і преференцій, гарантій, а також отримання певних обсягів фінансових ресурсів. Вона отримує більш сприятливу можливість зайнятися виконанням своїх основних функцій – контролем, регулюванням, дотриманням громадських інтересів. Держава, виходячи із суспільних інтересів, виявляє необхідність ДПП у тих або інших сферах економіки, зокрема, в науково-технічній та інноваційній сферах; встановлює цілі проекту, визначає його вартісні і якісні параметри, специфічні форми фінансування; визначає принципи і організовує проведення конкурсу для вибору приватних партнерів; забезпечує

виконання домовленості між учасниками угоди про розподіл ризиків; здійснює контроль і оцінку виконання приватними партнерами умов угоди тощо.

Приватний партнер виконує оперативні функції на різних стадіях реалізації інноваційного проекту, зокрема бере участь у його розробці, фінансуванні, створенні інноваційного продукту, впровадженні його у виробництво, експлуатації, забезпеченні ефективного управління, наданні послуг споживачам тощо.

Наведений вище розподіл функцій між державою і приватним партнером дозволяє скорочувати трансакційні витрати, пов'язані з невизначеністю ринкового середовища і властивими йому ризиками.

Результативність ДППНТІ значною мірою залежить від застосування тих чи інших видів (моделей) і організаційно-правових форм партнерства, інструментів державної підтримки та системи управління.

Варто відзначити, що в науковій літературі з проблем ДПП відсутня єдність щодо дефініцій «види і організаційно-правові форми партнерства». Часто ці поняття ототожнюються. Вважаємо, що «види (моделі)» повинні, в першу чергу, співвідноситися із інститутами, а «форми» з організаційними структурами, які їх втілюють в практику господарювання.

Світовий досвід реалізації проектів ДПП свідчить про різноманіття застосованих видів (моделей) і організаційно-правових форм партнерства держави та бізнесових структур. Проте деякі з них з різних причин не можуть бути імplementовані стосовно ДППНТІ без відповідного коригування законодавчої бази.

Заслуговує на увагу розроблена М.А. Дерябіною класифікація різних видів (моделей) ДПП за трьома групами [20]. За запропонованою класифікацією відповідно до основних цілей ДПП і залежно від характеру конкретних завдань, що вирішуються в їх рамках, виокремлюються

організаційні моделі, моделі фінансування і моделі кооперації, хоча автор визнає умовність такого розподілу, оскільки на практиці нерідко поєднуються переваги різних моделей.

У разі організаційних моделей не відбувається, як правило, помітних змін у відносинах власності: співпраця партнерів здійснюється за рахунок залучення третіх організацій, переуступки їм окремих функцій і контрактних зобов'язань, використання можливостей передачі об'єктів в зовнішнє управління тощо. До цієї групи моделей автор, як типовий приклад, відносить концесію. Вважаємо, що до неї можна також включити різні види аутсорсингу.

До моделей фінансування згаданим вище дослідником пропонується зарахувати комерційний найм, оренду, всі види лізингу, попереднє і інтегроване проектне фінансування, що передбачає укладання угоди з визначенням конкретних зобов'язань учасників проекту, відповідальності й розподілу ризиків між ними.

Моделі кооперації – це різні способи поєднання зусиль партнерів, відповідальних за окремі стадії загального процесу створення нової споживчої вартості (товарів, послуг, об'єктів інфраструктури, технологічних систем тощо) на засадах укладання договорів про спільну діяльність. Договірна правова форма здійснення ДПП може бути представлена широким спектром угод, які в тих чи інших країнах мають різні назви. До договорів державно-приватного партнерства, зокрема, відносяться: договори на виконання робіт і надання суспільних послуг, на поставку продукції для загальнодержавних та муніципальних потреб; контракти на управління, обслуговування, довірче управління та технічної допомоги; угоди про розподіл продукції; пайова участь приватного капіталу в державних підприємствах і деякі інші

Порівняно новим видом контрактів ДПП, що широко застосовується в промислово розвинутих країнах для реалізації великомасштабних інфраструктурних проектів, є контракт життєвого циклу (КЖЦ). Виконання його передбачає проектування, будівництво, довготермінове технічне обслуговування об'єкту інфраструктури, надання якісних послуг та фінансування, яке забезпечує приватний партнер шляхом залучення позикового капіталу. На нашу думку, КЖЦ варто застосовувати в інноваційних проектах ДППНТІС загальнодержавної ваги (національних проектах) по створенню, наприклад, нових об'єктів авіаційної техніки, морського транспорту тощо.

Що ж до застосування перелічених вище видів (моделей) ДПП для науково-технічної та інноваційної сфери, то найбільш адекватними є договори про спільну діяльність, угоди оренди, лізингу, аутсорсингу. Використання договору про концесію є проблематичним, так як згідно із Законом України «Про концесії» [21] концесійний договір укладається на строк від 10 до 50 років, що значно перевищує життєві цикли переважної більшості видів сучасної інноваційної продукції, особливо, в царині високих технологій. Вважаємо також, що угоду про розподіл продукції, яка зазвичай застосовується до спільного володіння продукцією, отриманою в результаті видобутку корисних копалин, можна при відповідних змінах у законодавстві імплементувати до розподілу інтелектуальної продукції, зокрема, об'єктів права інтелектуальної (промислової) власності: патентів на винаходи і корисні моделі, товарних знаків, ноу-хау, сортів рослин, порід тварин тощо.

Різноманіття видів ДПП обумовлює широку гаму організаційно-правових форм реалізації проектів партнерства.

ДПП створюються як у організаційно-правовій формі юридичної особи так

і на основі договору про спільну діяльність з об'єднанням вкладів учасників (прості товариства) та без їх об'єднання в залежності від мети партнерства. Крім того, вони функціонують у формі господарських об'єднань (об'єднань підприємств), господарських товариств (акціонерних компаній та товариств з обмеженою відповідальністю), холдингів, корпорацій, концернів, консорціумів, інвестиційних фондів, у т.ч. венчурних, банків розвитку, інноваційних кластерів, промислово-фінансових груп, наукових і технологічних парків, центрів трансферу технологій та інших корпоративних підприємств й договірних і статутних об'єднань. ДПП можуть створюватися як для здійснення комерційної діяльності, так і як некомерційні партнерства.

Загальновизнаною практикою державно-приватного партнерства у науково-технічній та інноваційній сферах у постіндустріальних країнах та їх об'єднаннях є формування та функціонування технологічних платформ як ефективного комунікативного засобу для об'єднання науковців та бізнесменів для конкретних пріоритетних напрямів у згаданих сферах.

Ефективним може бути застосування ДППНТІС у рамках реалізації державних, регіональних і галузевих та міжнародних науково-технічних, інноваційних і соціально-економічних цільових програм і проектів на засадах співфінансування, а також спеціальних програм з комерціалізації результатів досліджень і розробок, які здійснюються як урядовими агентствами, так і спеціалізованими фондами за участю державного капіталу. Зокрема, це: програми співфінансування контрактних наукових досліджень, субсидювання організаційно-адміністративних послуг з комерціалізації результатів НДДКР, надання стартового капіталу для «start-up» компаній.

У рамках цих програм здійснюється не тільки часткове фінансування сторін, але і спільне використання результатів досліджень і розробок, інформації, нових технологій, інтелектуальної власності тощо.

Варто зазначити, що кожна з перелічених форм наповнена конкретними інструментами державної підтримки ДППНТІС. Завдання полягає, як справедливо зазначають російські дослідники, в такому ступені конкретизації інструментів партнерства, щоб інвестор та підприємець розглядали науку і техніку як джерело довготермінового прибутку фірми, а не як об'єкт, що має у своїй власності земельні ділянки, будівлі, площі – джерела ренти [22].

Розбудова системи ДППНТІС в Україні потребує більш повного використання зарубіжного досвіду з цих питань, зокрема, країн ЄС.

Все розмаїття інструментів державної підтримки ДППНТІ, що сприяють його розвитку, виходячи із зарубіжного досвіду, можна класифікувати на економічні, організаційні та адміністративні [23]. Зокрема, до економічних інструментів відносять податкові пільги, держзамовлення на НДДКР, бюджети розвитку, надання кредитів на пільгових умовах для здійснення НДДКР та інноваційної діяльності в перспективних галузях промисловості, субсидування відсотків по кредитах, гранти та субсидії, державні дотації на закупівлю «ноу-хау», а також політику націоналізації і приватизації галузей, яка зводиться до розвитку за державний рахунок перспективних галузей промисловості і передачу їх у приватні руки по мірі досягнення ними рівня комерційної рентабельності.

Європейський Союз та відповідні держави-члени використовують різноманітні інструменти для організації взаємодії в рамках ДПП. У першу чергу, це

стосується підтримки залучення прямих інвестицій та венчурного капіталу у дослідження, розробки та інновації шляхом створення фонду фондів, громадського внеску у приватні фонди. На рівні ЄС було здійснено ряд ініціатив для підвищення доступності фінансування венчурного капіталу, включаючи деякі пілотні ініціативи у сфері трансферу технологій.

Заходи, пов'язані із венчурними компаніями, бізнес-яголами, підтримкою start-up компаній тощо, практикуються у різних країнах ЄС та спираються на існуючі державні стратегії науково-дослідної діяльності та/або законодавство, пов'язане із державним фінансуванням, бюджетними й податковими законами або наказами міністерств тощо.

Зокрема, у Великобританії з 2000 року Департамент бізнесу, інновацій та професійної освіти (BIS) та його попередники здійснювали фінансування венчурного капіталу для підтримки молодих, часто високоінноваційних компаній, яким важко отримувати фінансування за допомогою традиційних засобів. Упродовж 2001–2008 років BIS інвестував загалом близько 500 мільйонів євро у групу інвестиційних фондів. Подібні ініціативи були започатковані у Німеччині та Франції.

Серед країн Східної Європи, на наш погляд, уваги заслуговує досвід Угорщини, де ще у 2003 році був прийнятий Закон щодо Фонду інноваційних та науково-технологічних досліджень. Метою Фонду є надання незалежного і стабільного фінансування науково-дослідної та інноваційної діяльності. Крім внесків з державного бюджету, він також мобілізує приватні кошти.

Важливим елементом ДПП у країнах ЄС є схеми використання так званих інноваційних ваучерів для надання підтримки малому та середньому бізнесу у придбанні послуг (науково-дослідні роз-

робки, права інтелектуальної власності, тестування, інноваційний менеджмент тощо). Ваучери випускаються регіональними/національними агентствами із встановленням зобов'язання здійснити виплату постачальнику послуг (інколи, відшкодувати суб'єкту малого або середнього бізнесу оплату), вони обмежені обсягом та сумою наданих коштів (середній максимум 20 000 євро).

У Франції, наприклад, діє програма *Prestation Technologique Reseau*, в рамках якої надаються спеціальні гранти (ваучери) на проведення досліджень: грант у розмірі 10 000 євро із внеском компанії у розмірі 50%.

У країнах ЄС протягом останніх років все більший акцент покладається на розвиток та використання різноманітних політичних інструментів, найпоширенішими з яких є державні закупівлі, вплив на розвиток та використання норм і стандартів, а також інші заходи ринкового розвитку.

Серед організаційних інструментів слід відзначити стимулювання державою кооперації між університетами, промисловістю та регіональною владою; створення центрів технологій як консорціумів фірм та університетів, а також інноваційних бізнес-інкубаторів.

З метою ефективної організації і менеджменту в рамках робіт за проектом ДППНТІ, жорсткої оцінки результативності виконаного проекту формуються центри кооперації державних НДІ, ВНЗ і бізнесу для виконання партнерських проектів. Вони створюються на обмежений період (3-4 роки), після чого фінансування центру з боку держави припиняється або в залежності від досягнутих результатів продовжується на наступний термін.

Організаційні форми управління проектом визначаються його спрямованістю (децентралізоване мережеве управління, спеціально створювані консорціуми та

дослідницькі центри). Проект може здійснюватися компанією приватного сектора, що є підрядником за проектом, або генеральним підрядником із залученням відповідних субпідрядників чи створеним спеціально для цієї мети спільним підприємством (центром кооперації).

Варто спеціально виділити такі адміністративні інструменти як: фінансування з державного бюджету навчання і перенавчання кадрів та створення спеціальних органів управління, що займаються питаннями ДПП в інноваційній сфері.

В Україні поки не існує ні ефективних інструментів, ні механізмів для встановлення ДППНТІС. У Законі України «Про державно-приватне партнерство» [24] серед сфер застосування цього партнерства не йдеться про науково-технічну та інноваційну сферу.

Однак окремі організаційні форми ДППНТІС використовуються при реалізації інноваційних проектів технологічних парків України. Так, з 17 включених до державного реєстру проектів технопарків, які у 2011 р. передбачалось реалізувати за пріоритетними напрямками діяльності цих парків, виконавцями дев'яти проектів восьми технопарків були приватні структури [25].

На початковій стадії в Україні знаходиться процес формування технологічних платформ, попри те, що їх створення як на національному, так і міждержавному рівні передбачено Міждержавною програмою інноваційного співробітництва країн-учасниць СНД на період до 2020 року.

Єдиною поки що діючою технологічною платформою в нашій країні є створена у 2006 р. за ініціативи Ужгородського національного університету Українська національна технологічна платформа (УНТП) «Агропродовольча». Платформа об'єднує зусилля і потенціал наукових організацій, ВНЗ, малих і середніх інноваційних під-

приємств, що працюють над вирішенням проблеми створення нових екологічно безпечних харчових технологій та продуктів харчування відповідно до сучасних потреб споживачів. Проте вона станом на січень 2012 року ще офіційно не була зареєстрована у Держінформнауки, не мала власного веб-сайту, затвердженого стратегічного плану досліджень і розробок [26].

Складною залишається і ситуація з державними науково-технічними програмами, до участі у яких практично не залучаються приватні компанії. Питома вага підприємств у загальній кількості виконавців державних цільових наукових і науково-технічних програм з пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки становила у 2004–2006 роках менше 1%. Після 2006 р. новий цикл вказаних програм досі не започатковано.

Згідно із Програмою економічних реформ на 2010–2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» до кінця 2010 р. необхідно було визначити принципи запровадження державно-приватного партнерства в науково-технічній та інноваційній сфері [27]. Планом-графіком реформ [28] передбачалось розробити законопроект про внесення змін до названого вище закону щодо державно-приватного партнерства у науковій та інноваційній сферах, та подати його до Парламенту до 01.06.2011 р. Проте ні перше, ні друге завдання не було виконано.

Варто відзначити, що Програмою розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні серед шляхів її виконання передбачено забезпечення розвитку ДПП як інструменту залучення інвестицій, а серед завдань на 2013–2015 роки – створення сприятливих умов для забезпечення розвитку ДПП у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності на паритетних умовах [29].

Окремі елементи правового забезпечення ДППНТІ відображені в законах

Україні «Про наукові парки» [30] та «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» [31]. Водночас, у згаданих вище законах йдеться лише про договори щодо спільної діяльності без об'єднання вкладів між партнерами незалежно від форм власності.

Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [32], присвячений, зокрема, комерціалізації результатів НДДКР, що виконуються за державні кошти, та державній (вертикальній) передачі технологій, проте, лише на договірних засадах без використання організаційно-правових форм, які б відповідали сучасним моделям ДПП.

Варто зазначити, що існує декілька варіантів удосконалення існуючої законодавчої бази із метою її адаптації до потреб ефективного впровадження ДПП у науково-технічній та інноваційній сфері:

- прийняти спеціальний закон щодо ДПП у науково-технічній та інноваційній сфері;
- внести відповідні зміни до Закону України «Про державно-приватне партнерство»;
- включити спеціальний розділ у Закон України «Про інноваційну діяльність».

Найбільш адекватним варіантом із вищезазначених представляється модифікація Закону України «Про інноваційну діяльність» із внесенням необхідних «адаптивних» змін в інші законодавчі акти, що мають відношення до організації ДПП.

Звичайно, законодавча діяльність повинна бути доповненою й іншими заходами. Серед таких заходів можна виділити заснування у 2010 році за ініціативи віце-президента НАН України В.М. Гейця Українського центру сприяння розвитку публічно-приватного партнерства, який має статус невідприємницької організації. У планах Центру, частково реалізованих, важливе місце посідає активна участь у розвитку нормативно-правового середовища ДПП, проведення низки наукових досліджень з проблемних питань розвитку партнерства в Україні, відпрацювання механізмів запровадження ДПП у науково-технічну сферу, розроблення та науково-методологічне супроводження пілотних проєктів у формі ДПП, розвиток міжнародного співробітництва, аналіз, узагальнення та розповсюдження зарубіжного досвіду, організація навчання публічної влади та приватного сектору в сфері ДПП [33].

Висновки

Як свідчить світовий досвід, ДППНТІС сприяє концентрації матеріальних, фінансових, інформаційних ресурсів, а також науково-технічного і виробничого потенціалу державних установ і приватного бізнесу для реалізації пріоритетних інноваційних проєктів і програм.

Держава при реалізації проєктів партнерства виробляє принципи й стратегію, згідно з якими здійснюються відносини бізнесу з публічною владою та з суспільством у цілому; формує інституційне середовище для розроблення й ефективної реалізації проєктів ДППНТІС; безпосередньо

виконує функції організації та управління ДПП, розробляє відповідні форми, методи та конкретні механізми. Ключова роль уряду у підтримці інноваційної та науково-технічної діяльності полягає у забезпеченні сприятливої структури і середовища для інформованого прийняття ризиків приватними інвесторами.

Участь підприємців в проєктах ДППНТІС зазвичай супроводжується впровадженням більш ефективних методів роботи, вдосконаленням техніки і технології, створенням нових виробництв і підприємств, в т. ч. з іноземним

капіталом, налагодженням ефективних коопераційних зв'язків з науковими установами, постачальниками та підрядниками.

В Україні поки що існують лише окремі елементи ДПП в науково-технічній та інноваційній сфері як у практичній площині, так і в правовому й організаційному полі.

З метою подальшого розвитку ДППНТІС в Україні слід з використанням кращих здобутків зарубіжного досвіду розробити його правові та організаційні засади, запровадити сучасні моделі і організаційно-правові форми найбільш адекватні партнерству в науково-технічній та інноваційній сфері та ефективні інструменти його державної підтримки.

1. *Смит А.* Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит – М.: Эксмо. – 2007. – 960 с.
2. Государственно-частное партнерство в научно-инновационной сфере / под ред. *А.К. Казанцева, Д.А. Рубвальтера.* – М.: ИНФРА-М. – 2011. – 330 с.
3. *Чередниченко Г.А.* Розвиток державно-приватного партнерства як фактор формування соціального капіталу в Україні [Електронний ресурс] / Г.А. Чередниченко. – Режим доступу: www.icp-ua.com/ru/node/576
4. *Etzkowitz H.* The Triple Helix: University-Industry-Government Innovation in Action / Henry Etzkowitz. – NewYork; London: Routledge, 2008. – 164 p.
5. *Варнавский В.Г.* Партнерство государства и частного сектора: формы, проекты, риски / В.Г. Варнавский – М.: Наука. – 2005. – 315 с.
6. *Нейкова І.С.* Державно-приватне партнерство як складова інвестиційного механізму інноваційного розвитку [Електронний ресурс] / І.С. Нейкова // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право) – 2010. – №1 (48). – С. 152–160. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/...1/2010_1_Neykova.pdf.
7. *Носкова В.Н.* Государственно-частное партнерство, как форма взаимодействия государства и российского бизнеса в инновационной деятельности [Електронний ресурс] / В.Н. Носкова, Ю.П. Фомичев, А.И. Шелгунов. – Режим доступу:http://ifti.ru/part_consult/publ.
8. Государственно-частное партнерство в инновационной сфере [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://secandsafe.ru/stati/pravo/gosudarstvenno_chastnoe_partnerstvo_v_innovacionnoy_sfere.
9. *Кнаус В.В.* Управление развитием государственно-частного партнерства [Електронний ресурс] / В.В. Кнаус // Автореферат дис. канд. экон. наук. М.: 2008. – 25 с. – Режим доступу: <http://www.lib.ua-gu.net/diss/cont/278412.html>.
10. OECD. Science, Technology and Industry Outlook, 2004 – Paris, – 2004. – 234 p.
11. *Симсон О.Е.* Державно-приватне партнерство як пріоритетний механізм реалізації сучасної інноваційної політики України // Матер. Міжнар. симп. «Інноваційна політика та законодавство в Європейському Союзі та Україні: формування, досвід, напрямки наближення» (Київ, 2–3 червня 2011р.). – С.87–91.
12. *Шелгунов А.И.* Государственно-частное партнерство как форма взаимодействия государства, науки и бизнеса [Електронний ресурс] / А.И. Шелгунов // Матер. науч.-практ. конфер. «Технологический прорыв России: стратегическое партнерство государства и бизнеса» (Москва, 7–10 февраля 2006 г.). – Режим доступу: http://conference7.rcsme.ru/other_mat/salon/3.doc.
13. *Simson O.* Private Public Partnership in the Innovation Strategy of Ukraine // Final conference Inno Policy Project «Innovation Policy in Ukraine: The Way Forward», Kyiv, KPI, 19.10.2011.
14. *Киварина М.В.* Роль государственно-частного партнерства в становлении инновационной экономики [Електронний ресурс] / М.В. Киварина, Н.И. Морозова // Управление экономическими системами. Электронный научный журнал. – 2011. – № 4. – Режим доступу: <http://uecs.ru/uecs-28-282011?start=30>.
15. *Савельев А. А.* Организация государственно-частного партнерства в инновационной деятельности России [Електронний ресурс] / А. А. Савельев // Автореферат дис. канд. экон. наук. – М.: 2011. – 24 с. – Режим доступу: http://www.spsl.nsc.ru/win/onbnew/jul/asnprstr4_5.htm.
16. *Лисиця Т.М.* Розвиток правових засад державно-приватного партнерства в Україні. Проект Закону України «Про загальні засади розвитку державно-приватного партнерства в Україні» [Електронний ресурс] / Т. М. Лисиця – Режим доступу: www.rgd.org.ua/project...table.../PPP_daft_law_of_Ukraine_310308.ppt.
17. *Синяк Н.Г.* Перспективы развития государственно-частного партнерства в Беларуси [Електронний ресурс] / Н. Г. Синяк, В. В. Валетко, // Земля Беларуси. – 2008. – № 3. – С. 35–42. – Режим доступу: <http://belzeminfo.by/arhiv.html>.

18. Круглый стол: «Государственно-частное партнёрство в сфере НИОКР» [Электронный ресурс] // Наука и технологии РФ. – 2008, 3 октября. – Режим доступа: www.strf.ru/organization.aspx?CatalogId=221&d_no=16209.
19. Павлова Д.Н. Государственное партнерство и поддержка инноваций в строительной отрасли [Электронный ресурс] / Д.Н. Павлова // Вопросы современной науки и практики. – 2011. – №1 (32). – С. 296–302. – Режим доступа: <http://vernadsky.tstu.ru/pdf/2011/01/46.pdf>.
20. Дерябина М.А. Теоретические и практические проблемы государственно-частного партнерства [Электронный ресурс] / М.А. Дерябина. – Режим доступа: <http://inecon.ru/ru/index.php?go=Content&id=29>.
21. Закон України від 16.07.1999 р. № 997-XIV «Про концесії» [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=997-14>
22. Гордеев А. Механизм государственно-частного партнёрства в сфере науки: в чьей воле его запустить [Электронный ресурс] / А. Гордеев, К. Киселёв – Режим доступа: http://www.strf.ru/material.aspx?CatalogId=221&d_no.
23. Інноваційна політика: європейський досвід та рекомендації для України. – Том 2. – Аналіз законодавства України у сфері досліджень, розробок та інноваційної діяльності та пропозиції щодо доповнень до законодавства (станом на жовтень 2011 року). – К.: Фенікс, 2011. – 352 с. – (Проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні»).
24. Закон України від 1.07.2010 р. №2004-VI «Про державно-приватне партнерство» [Электронный ресурс]/Верховна Рада України. – Режим доступа: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2404-17>.
25. Перелік чинних проектів, що реалізуються за пріоритетними напрямками діяльності технологічних парків, що включені до державного реєстру [Электронный ресурс] – Режим доступа: www.dknii.gov.ua.
26. Бойко Н. Українські технологічні платформи в мережі ЄТП як ефективний інструмент реалізації інноваційних програм (на прикладі УНТП «Агропродовольча») – Круглий стіл, Київ, 2 грудня 2011р.
27. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.president.gov.ua/>.
28. План-графік реформ. Напрямок «Розвиток науково-технічної та інноваційної сфери» – Сайт Президента України [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.president.gov.ua/docs/gr18.pdf>.
29. Постанова Кабінету Міністрів України від 2 лютого 2011 р. № 389 «Про затвердження Програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні» [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=389-2011-%EF>.
30. Закон України від 25.06.2009 р. № 1563-VI «Про наукові парки» [Электронный ресурс] /Верховна Рада України. – Режим доступа: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1563-17>.
31. Закон України від 16.07.1999 р. № 991-XIV «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» [Электронный ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступа <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=991-14>.
32. Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [Электронный ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступа:<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=143-16>.
33. Запатріна І.В. Роль Центру у розвитку публічно-приватного партнерства в Україні:перші підсумки діяльності і завдання на майбутнє [Электронный ресурс] / І.В. Запатріна. – Режим доступа: http://ukrppr.com/present/strateg_rada_zapatrina.ppt.

Одержано 20.07.2012

Е.С. Чмирь, Ю.Ф.Шкворец, И.Ю.Егоров

Государственно-частное партнерство в научно-технической и инновационной сфере: теоретические основы и практические проблемы внедрения в Украине

В статье рассматриваются содержание и формы государственно-частного партнерства в научно-технической и инновационной сфере (ДППНТИС), опыт его применения в странах Европы и США, определены перспективы внедрения ДППНТИС в Украине.